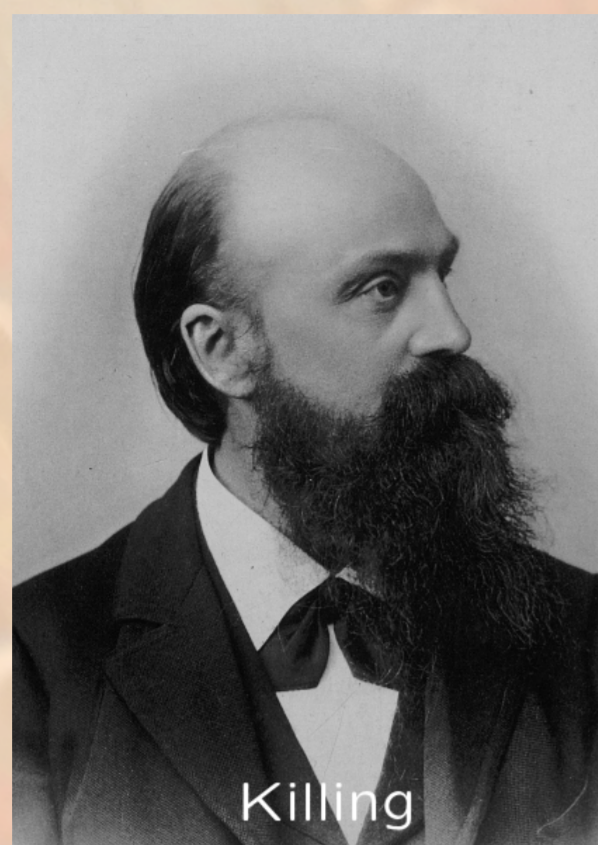
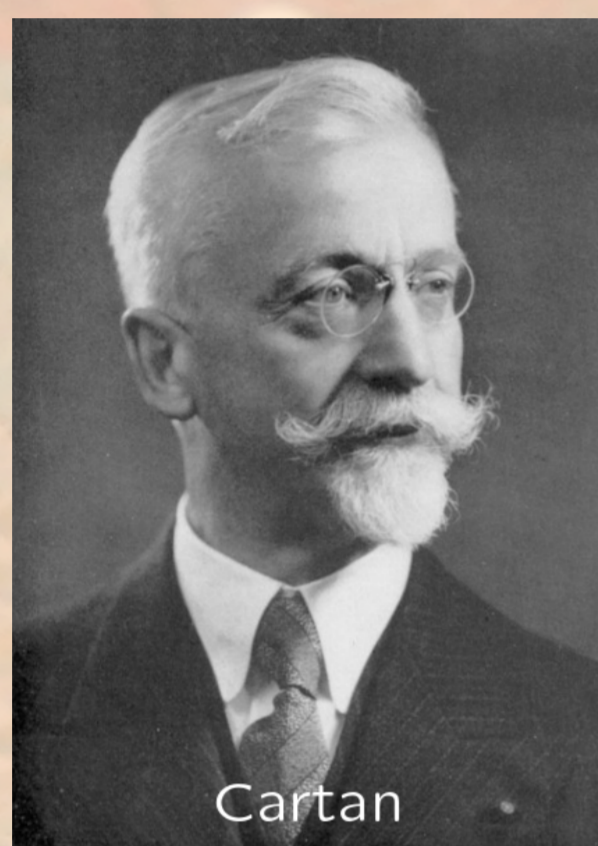

G₂ÖRBE TAMÁS F₄ERENC KIVÉTE₆LE₇SE₈N SZÉP SZIMMETRIÁK

Történeti háttér

A komplex számtest feletti féligegyszerű Lie-algebrák osztályozása sokak szerint a matematika egyik páratlan eleganciájú és fontosságú gyöngyszeme, melyet elsőként Wilhelm Killing írt le 1888-1890 között megjelenő dolgozataiban. Ezt tette precízzé Élie Cartan 1894-es Ph.D. disszertációjában, aki a valós esetet is kidolgozta. 1947-ben az akkor 22 éves Eugene Dynkin munkája nyomán modern, letisztult formát nyert az osztályozás. Eszerint bármely komplex féligegyszerű Lie-algebra felbontható olyan egyszerű „építőkövek összegére”, amelyek négy, végtelen sok elemet tartalmazó családba rendezhetők.

Ezek jele A_n , B_n , C_n , D_n , ahol n tetszőleges pozitív egész szám, azonban létezik öt kivételes, egyik fenti családba sem tartozó Lie-algebra, jelben E_6 , E_7 , E_8 , F_4 , G_2 . Az osztályozás matematikai bizonyításban kulcsszerepet kapnak a minden információt magukban hordozó gyökrendszerek, amelyek a számok által jelzett dimenziós térben vektorok nagy szimmetriával bíró konfigurációi.

Képek forrásai: [K] ULB Münster. [C] Obituary Notices of Fellows of the Royal Society, 8(21) 71-95, 1952. [D] The Eugene Dynkin Collection, Cornell University

E₆ gyökrendszer

Gyökvektorok száma: 72
Szimmetriák száma: 51 840

E₇ gyökrendszer

Gyökvektorok száma: 126
Szimmetriák száma: 2 903 040

E₈ gyökrendszer

Gyökvektorok száma: 240
Szimmetriák száma: 696 729 600
Csókszám 8-dimenzióban: 240

F₄ gyökrendszer

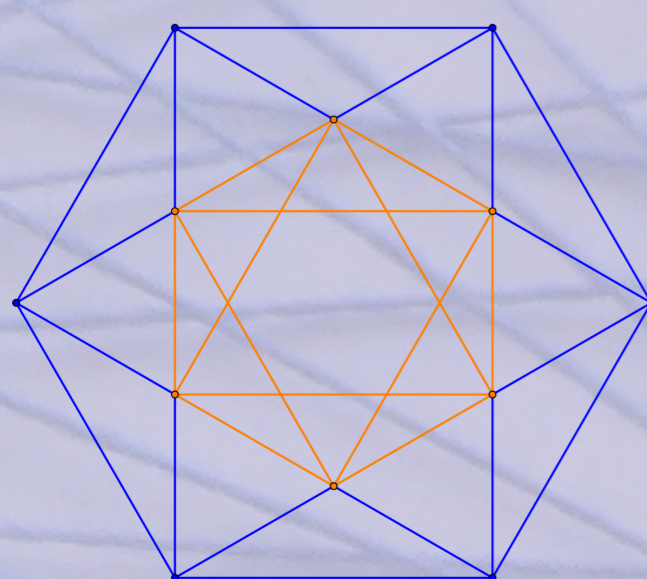
Gyökvektorok száma: 48
Szimmetriák száma: 1152
Csókszám 4-dimenzióban: 24

G₂ gyökrendszer

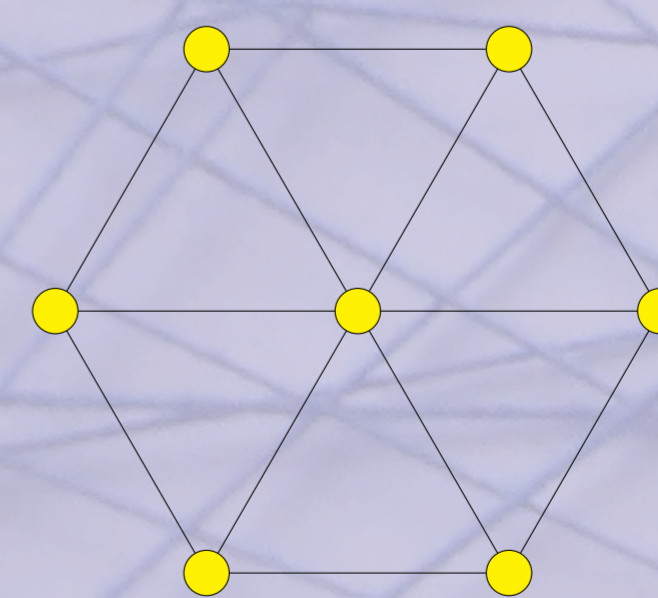
Gyökvektorok száma: 12
Szimmetriák száma: 12
Csókszám 2-dimenzióban: 6

Hogyan készült?

Egy kocka sokféle árnyékot vethet, de a maximális szimmetriával rendelkező vetületet csupán néhány kitüntetett irányból, nevezetesen a négy testátló bármelyikével párhuzamosan világítva kaphatjuk meg. Lásd a mellékelt ábrát. Ez az eljárás magasabb dimenziókra is általánosítható, így az E_6 , E_7 , E_8 , F_4 , G_2 kivételes gyökrendszerek „legszimmetrikusabb árnyéka” is elkészíthető. A bemutatott fonalgrafikák gombostűi által jelölt pontok is így keletkeztek.

† G₂ esetén további él is behúzásra kerültek.

Még a vetítés előtt minden gyökvektort összeköttöttünk legközelebbi társaival, így jöttek létre a pontokat összekötő él[†]. További érdekesség, hogy a bal-jobb szimmetria miatt minden pontnál páros sok egyazon színű él fut össze, ezért ha a megfelelő körre illeszkedő pontok közül bármely kettő elérhető egymásból az adott szín mentén[‡], akkor egyetlen (nagyon hosszú) cénaszálból ismétlés nélkül húzható be minden él. A gráfelméletben ezt nevezik *Euler-körnek*.

‡ Ez egy esetben nem teljesül. Vajon hol?